

В І Д Г У К
офіційного опонента про дисертаційне дослідження
Некрут Тетяни Володимирівни

«Глибинне пізнання особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними можливостями», представлено на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

У сучасній психологічній теорії та практиці набуває актуальності проблема надання кваліфікованої психологічної допомоги молоді з обмеженими функціональними можливостями. Так, з різних причин, зокрема, через необхідність проведення антитерористичної операції на сході країни, зросла і продовжує зростати кількість людей з ОФМ. Крім того, з'являються нові форми прояву таких обмежень, що вимагає розробки нових теоретичних, методологічних, діагностичних і корекційно-реабілітаційних підходів для організації кваліфікованої психологічної допомоги тим, хто її потребує. Певна робота у цьому напрямі проводиться вітчизняними і зарубіжними дослідниками і практиками. Проте її ефективність значною мірою залежить від того, як розуміється природа психіки, наскільки ефективно використовуються всі її ресурси. Важливим чинником є і те, наскільки науково-психологічне дослідження може знайти своє застосування у практиці психологічної допомоги особам з ОФМ.

Отже, з огляду на означені проблеми, маємо всі підстави вважати тему дисертаційного дослідження Некрут Тетяни Володимирівни «Глибинне пізнання особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними можливостями», представленого на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук актуальною і такою, що відповідає спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

У розробці своєї теоретично-методологічної позиції автор дисертації творчо спирається на сформульовані її науковим керівником – академіком Яценко Т.С. положення психодинамічної теорії про психіку як цілісне утворення, що поєднує в собі свідоме і несвідоме, на психічне життя як єдність протилежних тенденцій, а також розкриває нові можливості застосування методу активного соціально-психологічного пізнання (АСПП).

Метою дослідження покладено з'ясування причин, що породжують внутрішні суперечності в системі психіки людини з ОФМ, можливостей діагностики цих суперечностей та корекції їх негативних проявів.

Методи дослідження в цілому відповідають об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження підтверджується введенням поняття «базально-внутрішній конфлікт» психіки, основу якого складає несумісність потягів «до життя» та «до смерті». Встановлено, що прояв базального конфлікту відбувається за участі системи психологічних захистів. Розкрито глибинні детермінанти формування особистісних суперечностей в осіб з ОФМ.

Структура роботи вирізняється логічністю та доказовістю. Вибіркова сукупність є достатньою для отримання достовірних результатів. Ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми, комплексне використання апробованих методів і психодіагностичних методик, адекватних меті, об'єкту, предмету та завданням дослідження забезпечують надійність та вірогідність отриманих результатів.

Перший розділ дисертації присвячений з'ясуванню теоретично-методологічних засад глибинного психологічного дослідження особистісних суперечностей людини. Представлено психологічний формат розуміння проблеми функціональних обмежень. Розкрито сутність поняття людини з обмеженими функціональними можливостями. Встановлено взаємозв'язок функціональних обмежень і особистісного реагування особи з ОФМ, визначені можливі стратегії її реагування на фізичний недолік, захворювання, а саме: ігнорування, заперечення, втеча у хворобу, депресивні стани. Визначено особливості особистісних суперечностей людини з функціональними обмеженнями: прагнення до самостійності та інфантилізм; самовідчуження і потреба у визнанні; пасивність поруч з проявом активності; завищена самооцінка і неприйняття себе. Акцентується увага на таких негативних психологічних проявах, як втеча від реальності, ілюзорність уявлень про себе та оточуючих, що обумовлює зниження соціальної активності, можливостей конструктивної взаємодії з іншими людьми.

У другому розділі представлено результати емпіричного дослідження респондентів з ОФМ. Звертається увага на те, що у їх поведінці можуть виявлятися особистісні суперечності як наслідок переживання базально-внутрішнього конфлікту. Встановлено, що фізична травма актуалізує формування тенденції до самонародження і, одночасно, задає тенденцію повернення «в утробу», «до психологічної смерті», «психологічної імпотенції». Констатовано, що прояви особистісних суперечностей у респондентів з обмеженими можливостями пов'язані з посиленням енергії мортидо, що виражається в тривозі, аутоагресії, регресивній поведінці, депресивних проявах. На основі аналізу стенограм респондентів, досліджених за допомогою методу активного соціально-психологічного пізнання, автор робить висновок про те, що глибинний зміст особистісних суперечностей проявляється в процесі спонтанної самопрезентації, яка актуалізує захисні механізми – заміщення, проекції, ідентифікації, проективної ідентифікації та ін. Завдяки цьому об'єктивуються глибинні чинники

особистісних суперечностей, що сприяє їх самоусвідомленню респондентами, внутрішній гармонізації психіки та упередженню розладів поведінки.

Матеріал третього розділу доводить важливість комплексного підходу до дослідження особистісних суперечностей респондентів з ОФМ, що забезпечується використанням методу АСПП, основу якого складають принципи відкритості, добровільності, прийняття та ін. Концептуальні засади психодинамічної теорії, втілені у «Моделі внутрішньої динаміки психіки». Завдяки залученню респондентів з ОФМ до участі у психокорекційних заняттях за методом АСПП, у них констатовано позитивні емоційні зрушення, покращення показників психічного здоров'я, актуалізацію соціально-адаптивних та сублімаційно-компенсаторних ресурсів психіки. Доведено, що процесуальна діагностика в єдності з психокорекцією розширює можливості усвідомлення респондентами існування у них базально-внутрішнього конфлікту психіки, який провокує тенденцію «до психологічної смерті» та блокує сублімаційно-компенсаторні механізми подолання функціональних обмежень, викликаних травмами чи захворюваннями. Результативність застосування методу АСПП підтверджується порівняльними результатами тестування студентів з ОФМ, які не брали участь у психокорекційних заняттях.

Результати проведеного дослідження мають не тільки теоретичну, але й практичну значущість, оскільки відкривають шлях до психологічної діагностики та корекції особистісних суперечностей у осіб з обмеженими функціональними можливостями. Теоретичні й емпіричні результати дослідження доповнюють та поглиблюють зміст навчальних дисциплін: «Психолого-педагогічний супровід студентів з ОФМ у просторі інклюзивної освіти», «Технології роботи психолога в інклюзивному освітньому середовищі», «Діагностика та корекція психіки суб'єкта з використанням візуалізованих засобів глибинного пізнання», «Практикум із групової психокорекції». За результатами дисертаційного дослідження розроблені рекомендації психологам–практикам, які в своїй роботі стикаються з подібними проблемами.

Матеріал дисертації представлений і оформлений відповідно встановленим державним стандартам. Наукова термінологія має свою специфіку, проте у потрібних випадках отримує додаткове роз'яснення. Стиль викладення результатів дослідження відповідає вимогам до наукових текстів.

Ознайомлення з дисертацією викликало наступні зауваження та побажання.

1. На нашу думку, у формулюванні мети та предмету дослідження можна було більш конкретно сказати про його психокорекційний аспект.
2. Серед методів, застосованих в емпіричній частині дослідження, логічно було б згадати метод експерименту, з огляду на те, що в роботі йдеться про

експериментальну і контрольну групи, про узагальнювально-формувальний (діагностично-корекційний) етап дослідження тощо.

3. В роботі трапляються висловлювання з акцентом на несумісності неусвідомлюваних потягів до життя і до смерті. Бажано уточнити теоретичну позицію автора дисертації в цьому питанні.

4. Вимагає конкретизації проблема впливу вродженої і набутої фізичної вади на виникнення особистісних суперечностей осіб з ОФМ.

5. Більш ґрунтовного підходу заслуговує проблема значущості впливу фізичної вади на психіку загалом, порівняно з її локальним впливом.

6. Бажано уточнити коректність застосування в авторефераті слова "протиріччя", оскільки існує думка, що правильніше вживати слово "суперечність".

Проте ці зауваження і побажання не знижують загального позитивного враження від виконаної роботи, яка є завершеним самостійним дослідженням, у якому знайшла своє розв'язання проблема, актуальна для психологічної науки та практики. Зміст автореферату відображує основні результати дисертаційного дослідження.

Отже, за актуальністю розв'язуваних завдань, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів дисертаційна робота Т. В. Некрут «Глибинне пізнання особистісних протиріч студентів з обмеженими функціональними можливостями» відповідає п.п. 9–15 «Порядку присудження наукових ступенів та вчених звань», затвердженого постановою Кабінет міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

член-кореспондент НАПН України,
доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Інституту соціальної і політичної психології
НАПН України

В. О. Татенко